

Broerstraat 5

••••• Ain wondre stad: Noorderhaven

RuG

Eerherstel voor een hoofdstad

Twintig jaar was Jaap van Dijk betrokken bij de exploratie van de dodenstad van de oude Egyptische hoofdstad Memphis. Een gesprek over verhuizende hoofdsteden, spannende ontdekkingen en een vakgebied in nood.

Zijn mooiste ontdekking deed met een beetje fantasie denken aan een scène uit een Indiana-Jonesfilm. Door een smalle schacht was Egyptoloog Jaap van Dijk met zijn Britse collega Geoffrey Martin vele lange meters afgedaald aan een touwlader in een grote maar onbekende grafkelder. Het licht van een enkel peertje aan een lange stroomdraad liet rijkelijk met hiërogliefen beschilderde wanden zien en bewees onmiddellijk het belang van de vondst. Heel even maar, want toen

knapte de lamp en waren de wetenschappers gehuld in de duisternis die sinds de dagen van Toetanchamon de grafkelder had gevuld.

Grafrovers

Zo werd in 1986 het graf ontdekt van Maya, de opzichter van het schathuis. Hij was een van de regenten die Egypte ten tijde van de nu zo beroemde, maar toen vooral minderjarige kind-farao door een periode van grote onrust heen loodsten. Het waren de dagen van

afrekening met de erfenis van farao Echnaton, die zijn volk maande nog slechts in één God te geloven, verbeeld door de zonneschijf.

Deze wetenschappelijke hoofdprijs werd overigens bij toeval ontdekt. Met dank aan antieke grafrovers, die een minder opvallend graf aan de oppervlakte hadden opengebrouwen. In een nieuwsgierige bui klommen de archeologen er naar binnen en ontdekten nieuwe schachten die naar beneden leidden. Helemaal verrassend was dat niet,

want die paar honderd vierkante meter van de necropolis lijkt wel een bijenkorf van tunnels en graven. 'Je doet daar heel veel losse vondsten. Er ligt letterlijk een schat aan kennis,' vertelt Van Dijk enthousiast.

Veel ministers en generaals kozen de dodenstad van de oude hoofdstad Memphis (vlakbij het moderne Caïro, dat de vervallen tempelcomplexen en paleizen gebruikte als goedkope steengroeves) uit als standplaats voor hun lichaam in het hiernamaals. Deze ontdekking leidde tot bijstelling van belangrijke theorieën over de plaats van de Egyptische hoofdstad. Lang werd namelijk gedacht dat het bestuurlijke hart van het land onder farao's als Toetanchamon en Ramses II was verhuisd naar het meer zuidelijk gelegen Thebe.

De vondsten van Van Dijk en Martin namens de Britse Egypt Exploration Society vertellen een ander verhaal. 'De belangrijkste graven bij Memphis zijn aanzienlijk groter en rijker gedecoreerd dan die bij Thebe, een teken dat de echte bestuurlijke elite in Memphis leefde.' De ontdekkers konden daarmee betogen dat de hoofdstad vrijwel zeker nooit verplaatst is. De kennis van die tijd wordt steeds gedetailleerder. Zo weet men nu dat veel hoge functionarissen weliswaar formeel Thebaanse functies vervulden, maar dat op afstand vanuit Memphis deden. 'Zoals bij ons hoge ambtenaren de baas zijn van instituties elders in het land.'

Roeping

Meer van dergelijke ontdekkingen zal Van Dijk vermoedelijk niet persoonlijk doen. Zijn taak bij de opgravingen is veranderd nu de Britten zich hebben teruggetrokken en het project geheel onder supervisie van het Leidse Rijksmuseum voor Oudheden is gekomen. Waar hij sinds 1981 telkens voor een heel seizoen werd aangesteld, wordt hij nu nog slechts ingehuurd wanneer zijn vakkennis vereist is.

Dat is natuurlijk spijtig, maar Van Dijk kijkt terug op twintig mooie jaren. Meer verdriet doet de teloorgang van zijn vakgebied in Groningen. Ook elders kraakt de Egyptologie onder voortdurende bezuinigingsdruk, maar in Groningen zal het vak geheel verdwijnen, vreest Van Dijk. 'Als ik zou vertrekken wordt na mij het licht uitgedaan.' Sinds het emeritaat van hoogleraar Te Velde in 1997 zijn de tekenen onmiskenbaar. De reorganisatie van het Volkenkundig Museum (opname in één algemeen universitair museum) met de weer naar Leiden vertrekkende Egyptische collectie bijvoorbeeld of het voornemen van de letterenbibliotheek om de collectie Egyptologie over te doen aan de UB. Vanwege strengere regels voor oude werken, zeker bij ongebruikelijke formaten, worden de bronnen minder toegankelijk. Van Dijk kan zijn irritatie niet onderdrukken: 'Dat is een ramp, het beknut het onderzoek.'

Gelukkig maar dat hij nog relatief veel vrijheid heeft en in staat is van tijd tot

Jaap van Dijk was samen met hoogleraar Islam Fred Leemhuis reisbegeleider-specialist bij de RUG-alumni reis naar Egypte in maart 2003. Een reisverslag met foto's staat op <http://www.rug.nl/alumni/activiteiten/alumni-reis2003>.

tijd naar Egypte te gaan. Naast een incidenteel bezoek aan Sakkara, gaat hij verder met het ontrafelen van de bouwgeschiedenis van de grote tempelcomplexen in Karnak in Zuid-Egypte, een project van het Amerikaanse Brooklyn Museum. En dan is er nog de aanbieding om te gaan graven in de oase van Dachla, ver ten westen van de Nijl. Het gaat daar vooral om bouwwerken die in de latere, Romeinse tijd zijn opgetrokken. Als het te combineren is met Karnak, zal hij het zeker doen. Want het reconstrueren van het Egyptische verleden is tenslotte meer roeping dan werk. 'Ik heb een prachtig vak.'

Jan R. Blaauw

